

Aspecte privind sistemul sanitar sătmărean în perioada interbelică

Diana KINCES *

Abstract: Aspects Regarding the Satu Mare Health System in the Interwar Perios. *In the interwar period, the Satu Mare health system was characterized by a complexity of factors and actions, fluctuations, and changes which contributed to its development and evolution; it was also an open, innovative system which had to work under the specific circumstances of the aftermath of a devastating war, with a population which was deeply-affected but, at the same time, much more receptive to the new and to change. In its development, the Satu Mare health system went through several stages, in which it matured progressively. The state was involved in ensuring the health of its citizens through public-hygiene measures, by stimulating the vocational-training framework, by setting up hospital and extra-hospital institutions, and by supporting preventive and medical-social assistance. The Satu Mare health system was deeply socially-oriented and found innovative solutions to provide social services to the population. An important action on public health during this period was the so-called health offensive. This health campaign pursued two objectives: the restoration of the biological substrate of the population, which had been altered due to contagious diseases: tuberculosis, syphilis, malaria, etc. (curative medicine), and the creation of a more civilized social environment, with emphasis on preventive medicine. Thus, the urgency of building hospitals and rural dispensaries, where the detection and treatment of social diseases could be done, was addressed at the level of the entire Satu Mare County. As far as preventive medicine is concerned, the emphasis was on drying the swamp ponds, setting up rural baths, supplying the school canteens, increasing the auxiliary sanitary staff, sanitizing the houses, etc. This period is marked by a qualitative leap in the field of healthcare and in hospital units, highlighting people of exceptional value and special professionalism, some of whom became legends among the locals. Such a man was the famous surgeon Dr. Béla Lükő, the founder of the city hospital (currently, the Municipal Hospital). A solid construction of the society cannot be maintained without a sanitary organization, which would shelter the population from diseases, ensure demographic vitality, and educate the population towards a healthy life. Taken as a whole, the health legislation from the interwar period in the context of the social realities in Satu Mare County outlines the picture of the organization of the health system, with the development and increase of medical services and a remarkable evolution in staff training.*

Keywords: Satu Mare, health system, interwar period, Dr. Béla Lükő, hospital.

În perioada interbelică, sistemul sanitar sătmărean a fost caracterizat de o complexitate de factori și acțiuni, de fluctuații și schimbări, care au contribuit la dezvoltarea și evoluția sa. A fost un sistem deschis și inovator care a trebuit

---

* Conservator, Muzeul Județean Satu Mare; e-mail: dianasabou@yahoo.com.

să funcționeze în condițiile specifice ieșirii din Primul Război Mondial, cu o populație profund afectată, inclusiv de epidemii devastatoare, precum gripa spaniolă, dar, în același timp, mult mai receptiv la nou și la schimbare.

Despre un sistem sanitar modern putem vorbi abia odată cu reorganizarea instituțională de după Marea Unire și crearea Ministerului Muncii, Sănătății și Ocrotirilor Sociale, ca organism conducător al intereselor sanitare ale țării, instituție care a încercat să răspundă marilor provocări ale modernizării societății și nevoilor medicale crescânde. Legislația sanitară, în evoluția ei, a permis crearea cadrului general pentru dezvoltarea sistemului sanitar. Legile s-au „maturizat” pe măsură ce înțelegerea problematicii organizării sanitare a evoluat. Ele au prevăzut înființarea unei rețele de instituții medicale care au pătruns, în timp, până în teritoriile cele mai defavorizate ale țării, pentru a acoperi nevoile de asistență medicală ale populației. Legile au constituit instrumente metodologice pentru aplicarea de măsuri antiepidemice și de igienă publică, dar, de multe ori erau și documente științifice din care forul medical avea de învățat.

Prima parte a secolului al XX-lea a fost martoră a luptei dramatice împotriva bolilor infecțioase, dar și a organizării sistemului de sănătatea publică. După război, domeniul medical a continuat să se dezvolte și a încercat să se adreseze problemelor epocii, cum ar fi mortalitatea infantilă, tuberculoza și bolile venerice. O schimbare importantă a venit în anul 1930, când, printr-o nouă lege, organizarea a fost scoasă de sub tutela Ministerului de Interne și descentralizată aproape total. Adică municipiile și orașele, respectiv județele, trebuiau să finanțeze acțiunile de sănătate care vizau populația urbană și rurală. Tot atunci România a preluat componenta de medicină preventivă, axându-se pe mai multe măsuri care urmăreau tocmai îndeplinirea acestor deziderate; a crescut numărul de medici și de personal auxiliar din zonele rurale, unde situația din punctul de vedere al igienei și al sănătății, în general, era mai dramatică. Formarea și înmulțirea numărului medicilor publici, la nivel de plase și orașe, a avut un rol pozitiv în îmbunătățirea stării de sănătate a populației. Rolul acestor medici era de a acorda consultații populației, de a distribui medicamente, de a întreprinde acțiuni antiepidemice în focarele de îmbolnăvire, de a adopta măsuri de igienă, de a întocmi acte medico-legale, de a redacta statistici medicale. De asemenea, au fost înființate posturi de surori de ocrotire pe lângă medicii de circumscripție (care se ocupau de sate). Ele urmau o școală de ocrotire și îi ajutau pe medici în consultații la dispensar, făceau vizite în școli, ca să verifice starea de sănătate a elevilor, dădeau sfaturi de creștere a copiilor, vorbeau cu gravidele despre sarcină și cum să îngrijească bebelușii, desfășurau anchete sociale în familii, făceau vaccinările cu BCG etc¹. Pentru a putea supraviețui, proiectul social al medicinei românești a fost susținut de inițiativa privată. Fără aceasta nu ar fi fost posibile multe dintre înfăptuirile importante în istoria medicală românească.

¹ Andrea-Elena Neculau, *Evoluția istorică a organizării sanitare românești – repere istorice analizate prin prisma determinismului social și politic din perioada de la începutul secolului al XIX-lea și până la jumătatea secolului XX*. Rezumatul tezei de doctorat, Brașov, 2015, p. 28, în <http://old.unitbv.ro/Portals/31/Sustineri/20doctorat/Rezumate2015/NeculauAndrea.pdf> (accesat în 21 septembrie 2020).

Asistența medicală preventivă a reprezentat o componentă importantă a sistemului de sănătate. Ea s-a structurat inițial în jurul ideii de apărare antiepidemică. Aceste măsuri au constat în înființarea de carantine, atât la hotarele țării, cât și la sursa focarului de boală. În timp, prin observații clinice, dar, mai ales, statistice, s-a făcut o abordare structurată a legăturii cauzale între acțiunea unor factori de risc și apariția bolii. Prevenția, cu înțelesul de profilaxie, a devenit principala preocupare a medicilor. Grijă pentru creșterea unor generații sănătoase, printr-un stil de viață sănătos, o alimentație sănătoasă, o igienă riguroasă, a determinat dezvoltarea asistenței igienico-sanitare în teritoriu, coordonată metodologic de institutele de sănătate publică. Legislația sanitară a stabilit cadrul de acțiune al medicinei preventive și a fost completată de numeroase regulamente care au stabilit măsurile de igienă publică, regulile de igienă în spitale, precum și atribuțiile medicilor igieniști în teritoriu.

Sistemul sanitar sătmărean a parcurs în dezvoltarea sa mai multe etape, cunoscând o maturizare progresivă. Statul s-a implicat în asigurarea sănătății cetățenilor săi, prin măsuri de igienă publică, prin stimularea cadrului de formare profesională, prin înființarea de instituții spitalicești și extraspitalicești, prin susținerea asistenței preventive și medico-sociale. Sistemul de sănătate sătmărean a fost unul profund orientat social, care a găsit soluții inovative pentru a asigura servicii sociale populației.

După terminarea Primului Război Mondial, Primăria Satu Mare a luat măsuri pentru asigurarea unui cadru corespunzător desfășurării actului medical. Clădirile vechi și necorespunzătoare în care funcționau diferite spitale nu mai asigurau cerințele medicale necesare, astfel că aripa stângă a clădirii Liceului Comercial din oraș a fost transformată în spital. În clădirea veche a Spitalului Orășenesc a fost organizată Secția de dermato-venerice (în acele timpuri bolile venerice prezentau o patologie de vârf). Trebuie să amintim că din timpul primei conflagrații mondiale și o parte din perioada interbelică, Primăria a improvisat un spital de boli infecțioase pe actuala stradă Dara, care, de fapt, a fost un izolator pentru muribunzii contagioși².

Spitalul epidemic al orașului se afla într-o situație deplorabilă. Nu era împrejmuț cu gard, acoperișul era deteriorat, iar camerele bolnavilor neigienice și nezugrăvite de foarte mult timp. În anii '30 s-au făcut reparații radicale la acest spital pentru a-l aduce într-o stare normală, reparațiile necesitând suma de 100.000 lei³. În cadrul acestui spital erau internați bolnavii contagioși care nu se puteau izola la domiciliu și erau deparazitați vagabonzii, în stabilimentul de dezinfectare a orașului⁴.

În aceeași perioadă, comunitatea evreilor din Satu Mare a început construirea unui spital propriu și modern. Acesta a fost finalizat în anul 1932 și a funcționat ca

² Tankóczy Gyula, *Monografia orașului Satu Mare – Satu Mare város képes tükre*, Satu Mare, 1936, p. 65.

³ *Trei ani de muncă. Activitatea comisiei interimare a municipiului Satu Mare 1933-1936* (în continuare *Trei ani de muncă...*), Satu Mare, 1936, p. 93.

⁴ *Almanachul județului Satu Mare 1927*, anul III, Satu Mare, 1928, p. 44.

spital particular până în anul 1949, când a fost naționalizat și transformat în spital TBC (spital de profil), care funcționează și astăzi. În ceea ce privește structura spitalului: la parter au fost amenajate secțiile de interne, cardiologie, pediatrie, iar la etaj secțiile de chirurgie, obstetrică-ginecologie, blocul operator și serviciul de radiologie⁵.

Până în anul 1935, spitalele publice din oraș, aflate în proprietatea municipiului, au fost subvenționate din bugetul local cu combustibilul și iluminatul necesar, precum și cu întreținerea edificiilor. După anul 1935, aceste cheltuieli au trecut în sarcina Ministerului Sănătății, însă municipiul a continuat să le acorde ajutoare, sub diferite forme. De asemenea, au trecut în administrația Ministerului Sănătății cele trei spitale publice din Piața Trianon și de pe străzile Corvinilor și Aurel Vlaicu⁶.

Cu toate că orașul se afla într-o continuă dezvoltare, așezămintele spitalicești sătmărene au funcționat în condiții relativ grele, din activitățile filantropice ale ordinilor religioase sau din bugetul sărac al primăriei, iar mai târziu din bugetul ministerului. Trebuie amintită abnegația și devotamentul călugărițelor de la Ordinul „Sfântul Vicențiu” la patul bolnavilor, în condiții deosebit de grele de îngrijire, în contextul în care „precauțiunile universale”, normele epidemiologice și asistența de barieră erau concepte abia prefigurate. Sacrificiul acestor măicuțe pe altarul vieții semenilor, nu pentru puține, era suprem, în lupta cu epidemiile cu extindere în masă, viața celor mulți prevalând asupra propriilor vieți⁷.

O acțiune importantă privind sănătatea publică în această perioadă a reprezentat-o așa-numita *ofensivă sanitară*. Această campanie sanitară a urmărit două obiective: refacerea substratului biologic al populației, alterat din cauza bolilor contagioase: tuberculoză, sifilis, malarie etc. (medicina curativă) și crearea unui mediu social mai civilizată, punându-se accent pe medicina preventivă. Astfel, la nivelul întregului județ Satu Mare s-a prevăzut urgența construirii unor spitale și dispensare rurale, unde să se facă depistarea și tratarea bolilor sociale. În ceea ce privește medicina preventivă, s-a pus accent pe secarea bălților mlăștinoase, înființarea băilor rurale, alimentarea cantinelor școlare, mărirea personalului sanitar auxiliar, igienizarea locuințelor etc⁸.

La începutul anului 1935, când ofensiva sanitară a intrat în acțiune, județul prezenta următoarea structură sanitară: existau 23 de circumscripții sanitare, adică un medic la 11.000 de locuitori. Numărul moașelor calificate era de 139 la 214 comune, ceea ce însemna o moașă la 19.000 de locuitori. În privința spitalizării bolnavilor, situația era îngrijorătoare. Capacitatea spitalelor publice era de 400 de paturi, din care 300 se regăseau în orașul Satu Mare. Pentru a remedia această situație a fost construit și pus în funcțiune, până la sfârșitul anului 1937, un

⁵ Bauer Adalbert, *Istoricul instituțiilor spitalicești din municipiul Satu Mare*, în „Conexiuni medicale”, nr. 3-4, 2008, p. 54.

⁶ *Trei ani de muncă...*, p. 61.

⁷ Bauer A., *op.cit.*, p. 55.

⁸ *În serviciul patriei 1933–1937. Dare de seamă asupra realizărilor înfăptuite în județul Satu Mare* (în continuare *În serviciul patriei 1933-1937...*), Cluj-Napoca, 2012, p. 219.

spital cu 20 de paturi la Negrești-Oaș, s-a înființat un spital cu 25 de paturi la Seini și s-a construit un spital la Turț⁹.

O altă realizare importantă a fost înființarea a 10 dispensare sătești „tip dr. Ardelean” (dr. Octavian Ardelean era prefectul județului Satu Mare și, probabil, denumirea acestor dispensare vine de la numele lui) în comunele cu căi de comunicație greu practicabile și răsfirate ca așezare edilitară, unde desfășurarea activităților serviciilor sanitare era foarte îngreunată. Astfel, au fost construite dispensare la Tarna Mare, Bătarci, Călinești, Târșolț, Berința, Dănești, Săcălășeni, Mireșu Mare, Tătărești, Homorodu de Mijloc. Acestea erau realizate din lemn de brad și confecționate în Maramureș, fiind compuse din o sală de consultație, o sală de așteptare și o baie cu duș¹⁰. Ideea de a înființa dispensare rurale model a apărut din dorința de a identifica mijloace de îmbunătățire a îngrijirilor preventive, în special la nivelul populației din mediul rural. Plasele sanitare model au fost gândite cu scopul de a descărca medicul de circumscripție de anumite atribuții de prevenție, să-l perfecționeze pe el și personalul auxiliar în acordarea acestui tip de servicii și prin aceasta să ofere un acces mai bun al populației la serviciile profilactice. Un accent deosebit s-a pus pe sistematizarea activității personalului mediu sanitar, pe perfecționarea instrumentelor de culegere a datelor și de raportare a acestora¹¹.

De asemenea, în perioada 1933-1937 s-au realizat îmbunătățiri, s-a mărit numărul de paturi și s-a înființat o nouă secție de pediatrie la Spitalul Public din Satu Mare¹². A existat chiar și un plan inițiat de prefectul județului Satu Mare și de directorul Spitalului de Stat, dr. Octavian Ardelean, de a construi un nou spital în *Grădina Romei* cu o suprafață de 1.000 m² și 500 de paturi. S-au înființat mai multe băi populare și sanatorii particulare. S-a deschis un dispensar al Asociației Româncelor Sătmărene, s-a construit un azil de bătrâni și s-a înființat un azil de noapte pentru săraci și vagabonzi¹³. A fost organizată asistența medicală a elevilor de școală primară, deschizându-se un dispensar în acest scop sub conducerea lui dr. Valer Bota și a fost angajat un medic școlar, dr. N. Nistor, care colabora cu membrii corpului didactic¹⁴.

Accesul bolnavilor săraci la serviciile medicale a fost înlesnit prin direcționarea unor sume de bani din partea județului, fiind internați anual 500-600 de bolnavi care, de altfel, nu și-ar fi permis să se trateze. S-au înființat două noi circumscripții sanitare, la Turț și la Buciumi. Au fost numiți 4 agenți sanitari la Șomcuta Mare, Turț, Seini și Negrești. S-a acordat o atenție deosebită instruirii personalului medical. Au fost subvenționate din bugetul județului 10 burse la Școala de Moașe din Oradea și s-au organizat cursuri elementare de moașe cu

⁹ *Ibidem.*

¹⁰ *Ibidem*, p. 224.

¹¹ Andrea-Elena Neculau, *op. cit.*, p. 22.

¹² *În serviciul patriei 1933-1937...*, p. 224-225

¹³ *Trei ani de muncă...*, p. 59-61.

¹⁴ *Ibidem*, p. 60.

durată de 4 luni, la spitalul din Satu Mare¹⁵. De asemenea, se organizau periodic cursuri de agenți sanitari la Cluj, cu durata de un an, pe toată perioada, cursanților oferindu-li-se cazare și întreținere gratuită¹⁶.

O altă inițiativă națională în domeniul sănătății a fost campania sanitară din 1938. Aceasta a avut o durată de 2 luni, de la începutul lunii august până la sfârșitul lunii septembrie, și a fost organizată de Ministerul Sănătății și Lucrărilor Sociale sub titlul *Ofensiva Sanitară*, beneficiind de ajutorul autorităților locale.

Campania s-a desfășurat, atât în mediul urban, cât și în mediul rural. Pentru organizarea acestei acțiuni, autoritățile au folosit, pe lângă personalul medical angajat în serviciile de sănătate, stagiați, rezidenți și interni din spitale. Unii dintre ei au fost angajați temporar, doar pentru aceste activități. S-au folosit, de asemenea, asistente, moașe și așa-numiții agenți sanitari. Fiecare echipă era compusă din 2 medici și cel puțin încă 2 persoane auxiliare. Medicii erau obligați să susțină și prelegeri, la sfârșitul zilei, despre teme de sănătate publică¹⁷.

Pentru județul Satu Mare, programul comun și tehnica potrivită implementării campaniei au fost stabilite la întâlnirea medicilor primari de județ din Inspectoratul General Sanitar și de Ocrotire Cluj. Medicul primar al județului Satu Mare, dr. Alexandru Dumbrăvicean, a colaborat cu Prefectura pentru a stabili resursele umane și materiale necesare derulării campaniei, în afara celor venite de la Ministerul Sănătății. Au fost numiți 7 medici stagiați militari și interni de spitale și medici secundari, care au fost împărțiți în 4 echipe. Fiecare echipă avea câte o soră de ocrotire și câte un agent sanitar¹⁸. Cele 4 echipe au fost repartizate astfel: echipa nr. 1 – plasa Șomcuta Mare și Ardud: dr. Traian Sighet, dr. Dionisie Togănel, agent sanitar Ioan Cavași și sora de ocrotire Paula Pișcoran – 48 de localități; echipa nr. 2 – plasa Copalnic-Mănăștur și plasa Oaș și Seini: dr. Ilie Neamțu, dr. Traian Văsculescu, agentul sanitar Gheorghe Bălaj și sora de ocrotire Paulina Monge – 45 de localități; echipa nr. 3 – plasa Baia Mare și plasa Ugocea: dr. Nicolae Nistor, dr. Arteniza Păcurariu, agentul sanitar Vasile Hatos și sora de ocrotire Emilia Radu – 30 de localități; echipa nr. 4 – plasa Satu Mare și plasa Baia Mare: dr. Nina Dodul, agentul sanitar Petre Rogoz și sora de ocrotire Aurelia Gavrilăscu – 42 de localități¹⁹. Ordinea satelor care trebuiau verificate a fost stabilită de medicul șef al județului, în fiecare plasă începându-se cu satele cele mai îndepărtate și care aveau cele mai multe probleme. Cele 4 echipe de medici au verificat în total 165 de localități, în lunile august și septembrie 1938.

De asemenea, au fost implicate în această campanie toate instituțiile sanitare din județ: Serviciul Sanitar al Municipiului Satu Mare, Spitalul de Stat, Ambulatoriul Policlinic și Laboratorul de Igienă Satu Mare, spitalele de stat din Ardud, Baia Mare și Șomcuta²⁰. Pentru reușita acestei campanii, fiecare centru de

¹⁵ *În serviciul patriei 1933-1937...*, p. 225.

¹⁶ „Satu Mare”, anul V, nr. 77, 30 septembrie 1923, p. 4.

¹⁷ Serviciul Județean Satu Mare al Arhivelor Naționale, Fond *Prefectura județului Satu Mare*, dosar nr. 38/1938, f. 165.

¹⁸ *Ibidem*, f. 13.

¹⁹ *Ibidem*, f. 25 și f. 123-135.

²⁰ *Ibidem*, f. 48.

plasă trebuia să ofere echipei de medici, mijloace de transport pentru deplasarea în sate, un spațiu destinat consultațiilor (școala sau o sală a primăriei), un jandarm sau un gardian public²¹. Spațiile destinate consultațiilor au fost dotate cu o masă, 2-3 scaune, 2-3 lavițe lungi pentru sala de așteptare, un lavoar, un lighean și o cană de apă, 1-2 prosoape, 2-3 pahare, var, lemne, petrol etc²². Trenul-baie și aparatul mobil de investigare radiologică au funcționat după un program prestabilit, ca să ajungă în toate comunele din județ, care dispuneau de linii late de cale ferată. Inspectoratul General Sanitar și de Ocrotire din Cluj asigura în fiecare tren un agent sanitar, doi oameni de serviciu și un bărbier. Trebuia păstrată o evidență zilnică a îmbăierilor efectuate și a numărului de ore de funcționare²³.

În campania sanitară din 1938 s-au obținut rezultate notabile. Au fost examinați aproape un sfert din numărul locuitorilor; s-au efectuat investigații de laborator; au fost pacienți examinați radiosopic sau radiologic. Medicii echipelor au prescris rețete și pentru mulți dintre pacienți au distribuit gratuit medicamente, au făcut pansamente pentru plăgi netratate, au administrat injecții potrivite pentru bolile infecțioase, respectiv sifilis. Echipele au dispus și au realizat dezinfecția caselor cu pacienți contagioși, au deparazitat și au extins igiena corporală și asupra locuitorilor necontaminați (trenurile-băi)²⁴.

În anul 1939, la Satu Mare funcționau 8 spitale: Spitalul de Stat (Piața Trianon, nr. 3), Spitalul Veneric (Str. Corvinilor, nr. 16), Spitalul Epidemic (Str. Aurel Vlaicu, nr. 4), Spitalul de Alienai (Bulevardul Unirii, nr. 28), Spitalul Mizericordian (Piața Trianon, nr. 1), Spitalul Evreiesc (Str. Siroy, nr. 5), Spitalul Militar (Str. Corvinilor, nr. 24), Ambulatoriul Policlinic (Str. Tudor Vladimirescu, nr. 28)²⁵. Funcționau 13 farmacii și 3 sanatorii: Sanatoriul dr. Demian și dr. Gros – situat pe Bulevardul Regele Ferdinand, Sanatoriul Charite – situat pe strada Barițiu și Sanatoriul dr. Căpitan Brahu la Palatul Alb²⁶.

Dintr-un tabel cu adresele medicilor, aflăm că în anul 1939 profesau la Satu Mare nu mai puțin de 77 de medici cu diferite specializări: radiologie, chirurgie, ginecologie, oftalmologie, cardiologie, stomatologie, interne, dermatologie, puericultură, ORL, psihiatrie, cosmetică, balneologie etc., medici care ofereau consultații și tratamente, atât în cabinete private, cât și în spitalele publice²⁷.

Asistența balneară, aflată la granița dintre medical și social prin serviciile oferite, a cunoscut o dezvoltare specială în secolul al XX-lea, când a început valorificarea sistematică a potențialului curativ al stațiunilor balneoclimaterice din România. În județul Satu Mare, încă de la începutul secolului al XX-lea funcționau sanatorii particulare la Bixad și Beltiug pentru tratamentul unor

²¹ *Ibidem*, f. 14.

²² *Ibidem*, f. 20.

²³ *Ibidem*, f. 51–52.

²⁴ Diana Kincés, *Monografii sanitare în perioada interbelică – surse ale istoriei locale*, în „Satu Mare. Studii și comunicări”, nr. XXXII/II, 2016, p. 201.

²⁵ Coriolan Neamțiu, *Compas Călăuză*, Satu Mare 1939, p. 37.

²⁶ *Ibidem*, p. 38.

²⁷ *Ibidem*, p. 44.

afecțiuni cronice, respiratorii sau reumatismale, aceste stațiuni oferind oamenilor modalități alternative de tratament și recreere²⁸.

Această perioadă este marcată de un salt calitativ în domeniul asistenței medicale și în cadrul unităților spitalicești, remarcându-se oameni de o valoare excepțională și de un profesionalism deosebit, unii dintre ei devenind legende ale comunității.

Un astfel de om a fost și celebrul chirurg sătmărean dr. Lükő Béla, întemeietorul Spitalului Orășenesc, actualul Spital Municipal. Lükő Béla s-a născut la Satu Mare în 4 iunie 1883. Studiile primare și liceul le-a făcut în orașul natal, iar după susținerea bacalaureatului, în 1901, pentru a fi de folos semenilor săi, a urmat cursurile Facultății de Medicină, din cadrul Universității „Pázmány Péter” din Budapesta, pe care a absolvit-o în anul 1906. A devenit asistent universitar, avându-l drept mentor pe renumitul profesor universitar Tellyesniczky Kálmán, cu doar 15 ani mai în vârstă decât Lükő Béla. Acesta a găsit în mai tânărul său coleg un colaborator ideal pentru cercetarea în domeniul histologiei și anatomiei patologice. Împreună au contribuit la descoperirea „soluției Lükő”, un alcool acetic formolizat de fixare histologică, cunoscută în medicina de specialitate și ca „soluția Tellyesniczky”, dar însuși mentorul a atribuit această inovație asistentului său, Lükő Béla. După ce și-a luat doctoratul în medicină, i s-a propus să rămână în cadrul Facultății de Medicină, dar dr. Lükő Béla a optat să lucreze în cercetare la o clinică de chirurgie din Budapesta. În 1912 s-a reîntors la Satu Mare, decis să contribuie la dezvoltarea sectorului spitalicesc, care până atunci funcționa în condiții modeste. Cu dăruire totală și profesionalism desăvârșit, și-a adus o contribuție esențială la dezvoltarea și progresul vieții medicale sătmărene²⁹.

La izbucnirea Primului Război Mondial, a fost mobilizat ca medic militar, profesând la Spitalul de Rezervă din Satu Mare, destinat tratării răniților de pe front. În timpul războiului a publicat lucrarea *Concluzii despre răniții de război*. În acest tratat de medicină prezenta 7.000 de cazuri, dintre care un număr important de răniți fuseseră diagnosticați cu leziuni ale cutiei craniene. În 1917 a fost trimis pe front, de unde s-a întors în decembrie 1918. La finele războiului, Spitalul Militar din Satu Mare a fost desființat, dr. Lükő Béla fiind numit director al Spitalului Orășenesc din Satu Mare, ce funcționa încă în clădirea de pe strada Corvinilor³⁰. Nemulțumit de starea în care se afla spitalul, doctorul Lükő Béla a depus eforturi mari pentru înființarea unui spital modern, el fiind cel care a cerut Primăriei să cedeze, pentru a servi drept spital, clădirea Școlii de Băieți, nou construită în Piața Latinității (azi Piața Eroii Revoluției, clădire cunoscută sub numele de „Spitalul Vechi”). Conducerea orașului a acceptat propunerea în 1919, aceasta fiind aprobată imediat și de Ministerul Sănătății. Dr. Lükő Béla a fost

²⁸ Bauer A., *op.cit.*, p. 55.

²⁹ Carol C. Koca, *130 de ani de la nașterea Dr. Lükő Béla, personalitate marcantă a vieții medicale sătmărene* în <https://actualitateasm.ro/stiri/11347-130-de-ani-de-la-nasterea-dr-luko-bela-personalitate-marcanta-a-vietii-medicale-satmarene> (accesat în 22 septembrie 2020).

³⁰ *Ibidem*.

primul director al noului spital, pe care l-a condus timp de 20 de ani³¹.

Tot în anul 1919, în luna martie, a înființat prima secție de chirurgie din Satu Mare, o specializare atât de necesară, deoarece până atunci cazurile chirurgicale erau rezolvate în orașele mari din jur – Cluj, Debrecen, Oradea sau chiar Budapesta. Printre intervențiile chirurgicale de mare succes ale doctorului Lükő au fost cele care au salvat viața colonelului Margaritopol din Marele Stat Major și a soției generalului Butunoiu³².

Dr. Lükő Béla s-a specializat în chirurgia pulmonară, domeniu în care s-a perfecționat la Berlin, cu profesorul Sauerbruch, membru în Deutsche Chirurgische Gesellschaft. A participat la numeroase congrese medicale internaționale, unde a prezentat comunicări cu privire la metoda de anestezie și concluziile privind chirurgia abdominală. De numele dr. Lükő Béla se leagă peste 100.000 de intervenții chirurgicale. Numeroase lucrări științifice redactate de el au apărut în prestigioase reviste medicale europene.

Ca o recunoaștere a meritelor sale, din partea regelui Ferdinand, prin generalul Davidoglu i s-au înmănat în 1921 ordinele „Steaua României” și „Crucea Reginei Maria”, iar în 1935 a fost distins cu ordinul „Coroana României” în grad de Cavaler. Meritele în domeniul asistenței medicale în orașul Satu Mare i-au fost recunoscute prin înmânarea decorației „Răsplata Muncii”, al cărui brevet a fost semnat la 31 decembrie 1931 de către Nicolae Iorga³³.

Marele chirurg, celebru în toată Transilvania, atât de iubit și apreciat de sătmăreni, a încetat din viață la 2 mai 1936, la doar 53 de ani. Alături de el, în ultimele clipe ale vieții a stat renumitul medic clujean Iuliu Hațieganu, o altă personalitate de excepție a medicinei românești. Ziarul *Gazeta* din 3 mai 1936 scria: „Spitalul din Satu Mare a pierdut pe cel mai consacrat umanist al său. Societatea sătmăreană a pierdut și cel mai consacrat și desăvârșit altruist. Dr. Lükő Béla nu a făcut din medicină o profesiune, ci un apostolat, pentru care și-a dedicat întreaga viață”. *Noua Gazetă din Vest* a subliniat faptul că: „Această podoabă a științei medicale a alinat suferințele nu numai cu bisturiul, ci și cu punga larg deschisă și n-a urmărit câștiguri materiale, a fost un om al cărui suflet înflorea ori de câte ori putea veni în ajutorul celor bolnavi. În numele sutelor de mii de bolnavi alinați, depunem pe sicriul doctorului Lükő Béla lacrimile noastre fierbinți de recunoștință. Sit tibi terra levis”. („Să-ți fie țărâna ușoară”). A fost condus pe ultimul drum de peste 10.000 de sătmăreni³⁴.

La scurt timp de la trecerea lui în eternitate, sătmărenii au dorit să-și arate recunoștința față de valoarea acestui om deosebit, a acestui medic supranumit

³¹ Tankóczy Gyula, *Monografia orașului Satu Mare – Satu Mare város képes tükre*, Satu Mare, 1936, p. 64.

³² Diana Kinces, Daniela Bălu, *Medici sătmăreni celebri – Dr. Lükő Béla. Un omagiu adus medicilor de altădată, un exemplu împluternicitor pentru medicii de azi!* în [https://evenimentemuzeale.ro/](https://evenimentemuzeale.ro/eveniment-cultural/estamacasa-muzeul-judetean-satu-mare-va-spune-povestea-unui-medic-satma-rean-ce-a-facut-istorie-amintindu-ne-de-faptele-sale-azi-cand-medicii-nostri-lupta-in-prima-linie-deseori) eveniment-cultural/estamacasa-muzeul-judetean-satu-mare-va-spune-povestea-unui-medic-satma-rean-ce-a-facut-istorie-amintindu-ne-de-faptele-sale-azi-cand-medicii-nostri-lupta-in-prima-linie-deseori (accesat în 22 septembrie 2020).

³³ *Ibidem*.

³⁴ Apud Bauer A., *op.cit.*, p. 56.

„medicul săracilor”, considerând că amintirea lui trebuie păstrată pentru a fi un exemplu pentru viitoarele generații de medici. În anul 1937, la inițiativa pictorului Aurel Popp și a unui grup de donatori, au fost ridicate în memoria lui monumentul și cavoul aflate în Cimitirul Reformat de lângă Gară (din nefericire profanat în anul 2014, posibil de persoane care au auzit despre legenda doctorului cu „3 coaste de aur”, așa cum se credea că a avut)³⁵. Aurel Popp nu s-a limitat doar la proiectarea monumentului funerar, tot el realizând o sculptură din bronz ce reprezintă mâna renumitului chirurg. Aceasta se află în patrimoniul Muzeului Județean Satu Mare și este expusă la Muzeul de Artă. În anul 1941 sculptorul sătmărean Alexandru Csapó i-a realizat bustul în piatră, bust care a fost așezat în fața spitalului fondat de el și care azi îi poartă numele.

Dr. Lükő Béla, personalitate de talie europeană, a rămas în mentalitatea colectivă sătmăreană și printr-o baladă, publicată de profesorul Bura László în cartea *Szalmári néballadák (Balade populare sătmărene)*, versurile acesteia demonstrând, o dată în plus, respectul pe care i l-au purtat sătmărenii: „Pe drumul de spital, cel pietruit/Se plimbă Lükő Béla, e rânduie/Pălăria-i și-o poartă pe dreapta așezată/Pușini aceia, la rându-le, să nu și-o scoată”³⁶.

Merite de o valoare excepțională au avut și alți medici precum: dr. Vasile Demian – internist de excepție, dr. Octavian Ardelean, dr. Alexandru Pop, dr. Tiberiu Kovari, dr. Alexandru Mureșan, dr. Iuliu Schlagetter și alții.

Înșiruirea unor realități istorice de dezvoltare a bazei materiale a asistenței sanitare are nu numai un caracter documentar, dar este și necesară noilor generații. Tot atât de important este și istoricul factorului uman, calitatea lui într-un mediu spitalicesc, care întotdeauna a fost și va fi ultimul refugiu a celor suferinzi și neajutorați. În decursul veacurilor au fost mulți eroi necunoscuți, neînregistrați istoric, iar faptele lor au fost uitate de memoria, nu întotdeauna generoasă a istoriei.

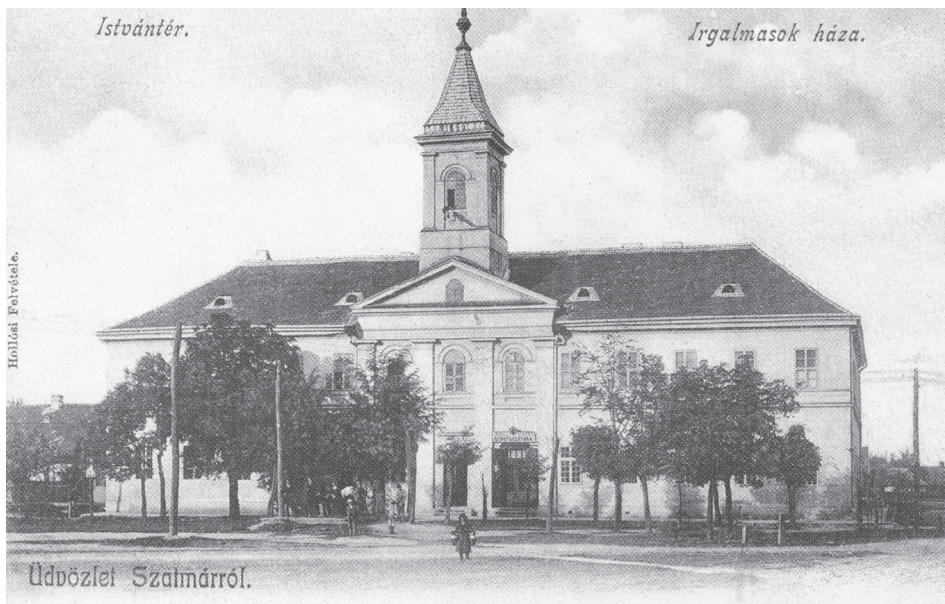
O construcție solidă a societății nu poate fi menținută fără o organizare sanitară, care să pună populația la adăpostul bolilor, să asigure o vitalitate demografică și să realizeze educația populației pentru o viață sănătoasă. Privită în ansamblu, legislația sanitară din perioada interbelică, cu aplicare directă la contextul realităților sociale din județul și municipiul Satu Mare, conturează tabloul organizării sistemului sanitar, cu dezvoltarea și creșterea calității serviciilor medicale și cu o evoluție remarcabilă la nivelul pregătirii personalului.

³⁵ Eva Laczko, *Mormântul dr. Lükő Béla, fondator al spitalului vechi a fost profanat*, în „Informația Zilei”, Satu Mare, 15 aprilie 2014.

³⁶ Bura László, *Szalmári néballadák (Balade populare sătmărene)*, București, 1978, p. 221.

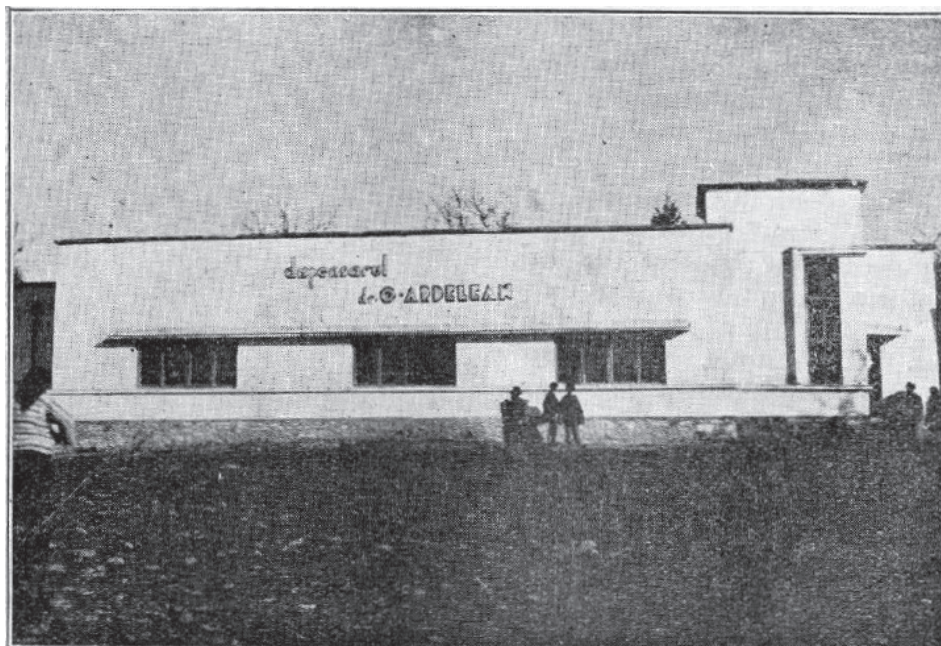

Fig. 1 – Spitalul de Stat Satu Mare (începutul secolului al XX-lea).

Fig. 2 – Spitalul Mizericordian (începutul secolului al XX-lea).

Fig. 3 – Spitalul-dispensar „tip dr. O. Ardelean”, construit la Negrești-Oaș.

Fig. 4 – Dispensar „tip dr. O. Ardelean”, construit la Tarna Mare.

Fig. 5 – Dr. Lükő Béla (1883-1936).

Fig. 6 – Sculptură din bronz realizată de Aurel Pop reprezentând mâna lui Lükő Béla.